

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ**

Кафедра цивільного захисту та інформаційних технологій

Олег БАС

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ
з дисципліни**

«Запобігання надзвичайним ситуаціям»

**підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр
у галузі знань 26 «Цивільна безпека»
за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»,
спеціалізація – Цивільний захист
(для слухачів відділення заочного навчання)**

ЧЕРКАСИ 2025

ВСТУП

Навчальний курс дисципліни «Запобігання надзвичайним ситуаціям» формують у майбутніх фахівців цивільного захисту необхідний рівень знань що включає: розуміння основних принципів організації та функціонування системи запобігання надзвичайним ситуаціям, вміння проводити аналіз потенційних загроз та оцінювати рівень ризику виникнення аварій, катастроф та інших НС, здатність розробляти профілактичні заходи для мінімізації негативних наслідків можливих аварій і стихійних лих, володіння методами планування заходів запобігання та ліквідації НС, організації взаємодії служб цивільного захисту, навички застосування сучасних технологій, засобів моніторингу, прогнозування та раннього виявлення загроз, вміння приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах невизначеності та дефіциту інформації.

Знання отримані у відповідності з сучасними науковими уявленнями під час вивчення дисципліни «Запобігання надзвичайним ситуаціям» спрямовані на формування у майбутніх фахівців здатності прогнозувати виникнення можливих аварій, катастроф, природних лих та інших видів надзвичайних ситуацій; засвоєння принципів організації профілактичної діяльності для запобігання негативним наслідкам НС; розвиток уміння проводити оцінку ризиків, моделювати сценарії розвитку подій та планувати заходи захисту населення й територій; освоєння методів оперативного виявлення, прогнозування, моніторингу й реагування на можливі загрози природного, техногенного, воєнного та соціального характеру.

Самостійна робота слухача

Самостійна підготовка – це безперервний процес самостійної роботи працівників щодо поглиблення та поповнення знань, вмінь та навичок, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків за певними посадами.

Самостійна робота слухача є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи слухача над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

Яка роль і місце самостійної роботи у засвоєнні слухачем навчального матеріалу?

Самостійна робота є основним засобом засвоєння слухачем навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Чим визначається зміст самостійної роботи слухача над конкретною навчальною дисципліною?

Зміст самостійної роботи над конкретною навчальною дисципліною визначається робочою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Якими навчально-методичними засобами забезпечується самостійна робота слухачів?

Самостійна робота слухачів забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення конкретної навчальної дисципліни чи окремої теми: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, навчально-лабораторним обладнанням, електронно-обчислювальною технікою тощо.

Слухачам також рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Яка роль викладача в організації самостійної роботи слухача?

Викладач визначає обсяг і зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, аналізує результати самостійної навчальної роботи кожного слухача.

Чи можлива самостійна робота слухача за участю викладача або іншого фахівця вищого закладу освіти? Якщо можлива, то за яких обставин?

Така співпраця можлива, а іноді й необхідна, зокрема, при організації самостійної роботи слухачів з використанням унікального обладнання та устаткування, складних систем доступу до інформації (комп'ютерних баз даних, систем автоматизованого проектування) тощо.

Самостійною підготовкою повинні бути охоплені усі працівники, контроль за якою здійснюється безпосередніми начальниками (керівниками).

Самостійна підготовка включає в себе:

- вивчення документів законодавчого і нормативного характеру;
- постійне ознайомлення з новою спеціальною та іншою літературою відповідно до напрямку діяльності;
- практичну роботу із спеціальними технічними засобами, засобами зв'язку і транспорту;
- постійне підтримання та вдосконалення фізичної підготовленості.

Вибір питань для самостійного навчання може бути обумовлений

зацікавленістю працівника, його прагненням до поглиблення своїх знань і навичок напрямку діяльності, а також виходячи з необхідності ліквідувати прогалини в знаннях, що можуть призвести до помилок у роботі.

Начальник (керівник) може дати працівнику індивідуальне завдання, вказавши, яку літературу необхідно вивчити і встановити строк, необхідний для цього, або запропонувати підготувати реферат по обумовленій темі, скласти проект документа, вивчити науково-технічні засоби тощо. У такому разі план самостійної підготовки розробляється співробітником і затверджується безпосереднім начальником (керівником).

I. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота є самостійним видом роботи слухача, передбаченим навчальним планом вивчення курсу «Запобігання надзвичайним ситуаціям».

Контрольна робота повинна бути виконана розбірливим почерком (або надрукована), грамотно і акуратно оформлена. Схеми допускається виконувати олівцем з урахуванням умовних позначень.

Під час виконання роботи потрібно спочатку записати питання, а потім дати на нього відповідь. Відповіді повинні бути конкретні, написані чорнилами одного кольору, державною мовою, акуратно оформлені.

Перед виконанням контрольної роботи необхідно ознайомитись з методичними вказівками, питаннями, підібрати і опрацювати нормативні акти, передивитися записи, зроблені на лекціях, вивчити стан справ та виконання нормативних актів в підрозділах цивільного захисту.

В кінці роботи потрібно вказати перелік літератури, яка використовувалась під час написання роботи. Виконана робота направляється в інститут на перевірку в строк, який вказаний у графіку виконання контрольних робіт.

Оцінюється робота з урахуванням глибини викладення матеріалу, самостійності виконання та вміння використовувати теоретичні знання на практиці.

Рівень знань слухачами дисципліни за підсумками виконання контрольних робіт оцінюється з огляду на наступні критерії:

1. Повнота та правильність виконання завдання – основний критерій.
2. Здатність слухача:
 - диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання;
 - аналізувати зміст правових актів, які відносяться до діяльності служби цивільного захисту;
 - користуватися законами та нормативно-правовими актами України у сфері цивільного захисту.

Оцінка за виконання контрольної роботи виставляється за чотирьох бальною системою: “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”, а саме:

- **“відмінно”** – якщо слухач показав глибокі знання програмного матеріалу, грамотно і логічно його виклав, бачить проблеми та протиріччя, аналізує та розв’язує складні завдання, прийняв вірне рішення при вирішенні практичного завдання, застосовуючи при цьому діючі нормативно-правові акти;

- **“добре”** – якщо слухач твердо знає і виклав програмний матеріал, крім відтворення знань, ще і вміє розв’язувати типові завдання; без істотних помилок та вірно використав свої знання при письмовому вирішенні практичного завдання;

- **“задовільно”** – якщо слухач в основному виклав матеріал, не розкривши окремих деталей, допустивши окремі несуттєві помилки при відповіді на теоретичні та практичне питання; продемонстрував вміння відтворити знання;

- **“незадовільно”** – якщо слухач дав неправильну відповідь на поставлені питання або не по суті питання.

При цьому по даній системі оцінюється кожне питання окремо, а загальна оцінка по роботі виставляється як середньоарифметична оцінка по двом питанням варіанту.

Отримавши контрольну роботу з рецензією викладача, слухач факультету заочного та дистанційного навчання зобов’язаний уважно ознайомитися із зауваженнями рецензента та внести в роботу відповідні зміни та доповнення, усунути вказані недоліки. На обкладинці допрацьованої роботи необхідно вказати „Повторно” і направити її на рецензію.

Контрольна робота, що виконана не за своїм варіантом, в якій розкриті не всі питання, або не в повному обсязі, не має списку використаної літератури - не зараховується.

Слухачі, які несвоєчасно направили контрольну роботу без поважних причин, на екзаменаційну сесію не викликаються.

Кожен варіант контрольної роботи складається з 3-ох теоретичних питань. Обов’язковими вимогами до висвітлення теоретичних питань:

- висвітлення питання;
- посилання (при запозиченні тексту);
- список літератури.

В тексті контрольної роботи обов’язкове посилання на використані літературні джерела, перелік яких наводиться у списку літератури. У список використаної літератури вносяться праці, з яких запозичуються цитати, думки, статистичні дані, на які робиться посилання. Бібліографічні посилання – це сукупність відомостей про літературне джерело, що використовується в тексті контрольної роботи. Джерела в списку літератури потрібно розташовувати згідно

порядку посилань в тексті записки. Відомості про джерела повинні включати: прізвище та ініціали автора, місце видання, видавництво та рік видання, кількість сторінок. Посилання в тексті на джерела потрібно розташовувати у квадратних дужках, порядковий номер згідно з списком літератури.

Контрольна робота оцінюється: "зарахована", "незарахована". У разі незарахування контрольної роботи вказуються причини цього. Контрольна робота може бути незарахована у випадках:

- виконано не той варіант контрольної роботи;
- теоретичне завдання виконане з порушенням вимог до нього, в т.ч. стосовно обсягу;
- не виконано або не вірно виконано одне із завдань;

Контрольна робота передається методисту відділу заочного та дистанційного навчання.

Дві останні цифри шифру залікової книжки слухача факультету заочного та дистанційного навчання визначають варіант завдання (Таблиця № 1). Наприклад, номер шифру залікової книжки 045. Варіант 45. За таблицею визначаємо номери питань: питання № 46, № 5, № 25.

Таблиця 1

Вибір завдання згідно шифру залікової книжки

		Остання цифра шифру залікової книжки									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Передостання цифра залікової книжки	0	1,31, 70	2,32, 69	3,33, 68	4,34, 67	5,35, 66	6,36, 65	7,37, 64	8,38, 63	9,39, 62	10,41, 61
	1	11,40, 60	12,41, 59	13,42, 58	14,43, 57	15,44, 56	16,45, 55	17,46, 54	18,47, 53	19,48, 52	20,49, 51
	2	21,50, 49	22,51, 50	23,52, 48	24,53, 47	25,54, 46	26,55, 45	27,56, 44	28,57, 43	29,58, 42	30,59, 41
	3	31,60, 40	32,61, 39	33,62, 38	34,63, 37	35,64, 36	36,65, 35	37,66, 34	38,67, 33	39,68, 32	40,69, 31
	4	41,70, 30	42,1, 29	43,2, 28	44,3, 27	45,4, 26	46,5, 25	47,6, 24	48,7, 23	49,8, 22	50,9, 21
	5	51,10, 20	52,11, 19	53,12, 18	54,13, 17	55,14, 16	56,15, 15	57,16, 14	58,17, 13	59,18, 12	60,19, 11
	6	61,20, 10	62,21, 9	63,22, 8	64,23, 7	65,24, 6	66,25, 5	67,26, 4	68,27, 3	69,28, 2	70,29, 1
	7	1,30, 70	2,31, 69	3,32, 68	4,33, 67	5,34, 66	6,35, 65	7,36, 64	8,37, 63	9,38, 62	10,39, 61
	8	11,40, 60	12,41, 59	13,42, 58	14,43, 57	15,44, 56	16,45, 55	17,46, 54	18,47, 53	19,48, 52	20,49, 51
	9	21,50, 51	22,51, 52	23,52, 53	24,53, 54	25,54, 55	26,55, 56	27,56, 57	28,57, 58	29,58, 59	30,59, 60

II. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Які основні причини техногенних аварій і катастроф?
2. Як здійснюється вибір безпечних маршрутів евакуації?
3. Які основні завдання системи цивільного захисту в Україні?
4. Які труднощі виникають під час ліквідації стихійних лих?
5. У чому полягає роль волонтерських організацій у НС?
6. Які алгоритми ухвалення рішень застосовуються у надзвичайних умовах?
7. Які особливості реагування на артилерійські та авіаційні обстріли?
8. Як відбувається координація з міжнародними гуманітарними організаціями?
9. Які приклади сучасних програмних рішень для виявлення загроз існують?
10. Які психологічні реакції зазвичай виникають під час НС?
11. Як здійснюється взаємодія рятувальників з місцевою владою?
12. Які приклади ефективної самоорганізації населення при НС можна навести?
13. Як перевіряється готовність захисних споруд до використання?
14. Які виклики виникають під час інтеграції іноземної допомоги?
15. Які етапи розробки профілактичних заходів у сфері ЦЗ?
16. Які фактори визначають швидкість та ефективність реагування на НС?
17. Які ресурси можуть бути залучені для відновлення інфраструктури?
18. У чому полягає місце запобігання НС у системі національної безпеки?
19. Як можна підтримувати психологічну стійкість у кризових ситуаціях?
20. Які види рятувальних та відновлювальних робіт застосовуються при НС?
21. Які методи оцінки ефективності профілактичних програм використовуються?
22. Які ключові ризики для населення виникають у зоні бойових дій?
23. Які функції виконує ДСНС у взаємодії з іншими структурами?
24. Як організовується надання медичної допомоги в умовах НС?
25. Які інструменти протидії дезінформації застосовуються в кризових ситуаціях?
26. Які приклади міжнародних операцій із реагування на НС можна навести?
27. Які принципи евакуації населення із зони ураження?
28. Які види ризиків характерні для надзвичайних ситуацій?
29. Як забезпечується взаємодія громад з офіційними структурами?
30. Які основні завдання кризових штабів при організації реагування?
31. Які пріоритети встановлюються при відновленні інфраструктури?
32. Як впливають часові обмеження на процес прийняття управлінських рішень?
33. Які основні нормативно-правові акти регламентують ЦЗ в Україні?
34. Які особливості роботи в зоні ураження під час техногенної аварії?

35. Як готують рятувальників до роботи у високостресових умовах?
36. Які методи якісної оцінки ризику застосовуються у ЦЗ?
37. Як розробляється план комунікації для громади під час НС?
38. Які заходи підвищують готовність громад до воєнних загроз?
39. Які технічні засоби використовуються у системах моніторингу загроз?
40. Які приклади управлінських помилок у кризових ситуаціях відомі?
41. Чому важлива участь волонтерів у ліквідації наслідків НС?
42. Які основні ознаки фейкових повідомлень можна виділити?
43. Які переваги має міжнародне співробітництво у сфері ЦЗ?
44. Як здійснюється координація сил і засобів під час початкового етапу реагування?
45. Які труднощі виникають у координації міжвідомчих дій під час НС?
46. Як відбувається інформування населення під час воєнних НС?
47. Які методи прогнозування НС із використанням інформаційних технологій застосовуються?
48. Які приклади міжнародних ініціатив у сфері цивільного захисту відомі?
49. Як організовується евакуація під час активних бойових дій?
50. Які методи кількісної оцінки ризику застосовуються у ЦЗ?
51. Які форми участі громад у рятувальних роботах?
52. Які основні види засобів індивідуального захисту населення?
53. Як запобігати паніці серед населення в умовах НС?
54. Як визначають черговість відновлювальних робіт після НС?
55. Які особливості ухвалення рішень у кризових ситуаціях?
56. Які функції виконують місцеві органи влади у реагуванні на НС?
57. Які тимчасові рішення застосовуються для забезпечення життєдіяльності після НС?
58. Як впливає людський фактор на виникнення аварій?
59. Які техніки саморегуляції застосовуються для зниження стресу?
60. Як працює механізм отримання міжнародної допомоги при НС?
61. Які принципи облаштування колективних захисних споруд?
62. Які особливості класифікації воєнних надзвичайних ситуацій?
63. Які проблеми виникають при відновленні критичних об'єктів?
64. Як відбувається координація між державами під час масштабних катастроф?
65. Які методи підтримки прийняття управлінських рішень застосовуються у ЦЗ?
66. Які основні пріоритети рятувальних робіт у перші години після НС?
67. Як можна підвищити культуру безпеки серед населення?
68. Які приклади реальних НС в Україні та світі можна навести?

69. Які особливості зберігання засобів індивідуального захисту?
70. Яку роль відіграє психологічна підтримка постраждалих у НС?

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. №5403–VI.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 179-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану».
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 626 “Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту”.
6. Наказ МВС України від 05.11.2018 № 879 «Про затвердження Правил техногенної безпеки», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 27 листопада 2018 р. за № 1346/32798.
7. Наказ ДСНС від 17 травня 2022 року № 253 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення планів локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків».
8. Васійчук В.О. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / В.О. Васійчук, В.Є Гончарук, С.І. Качан, С.М. Мохняк.- Львів:Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010.- 417с.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 "Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях".
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 р. № 824 "Порядок здійснення державного нагляду за дотриманням вимог ядерної та радіаційної безпеки".
11. Деревинський Д.М., Єлісєєв В.Н., Попов Л.В. “Завдання та діяльність центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту” – Навчальний посібник. К.2012.
12. Деревинський Д.М., Єлісєєв В.Н., Попов Л.В. “Інженерний захист населення і територій при надзвичайних ситуаціях ” – Навчальний посібник. К.2013.
13. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т. 1. Техногенна та природна небезпека. / За загальною редакцією В.В. Могильниченка.– К.: КІМ, 2007.– 636 с.

14. Варивода К. С., Горденко С. І. Цивільний захист : підручник. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 596 с.
15. Біла книга цивільного захисту України: інформаційне видання ДСНС / за заг. ред. П.Б. Волянського. Київ, 2023. 272 с.
16. Екологічна безпека та охорона довкілля [Електронний ресурс] : Монографія / Д. В. Зеркалов – Електрон. да- ні. – К. : Основа, 2011.
17. Безпека життєдіяльності [текст] : підручник. / [О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Применко та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 448 с.
18. Захисні споруди цивільного захисту : конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 263 – Цивільна безпека щодо освітніх програм «Цивільний захист», «Охорона праці», «Аудит та консалтингова діяльність у галузі охорони праці» / В. В. Барбашин, В. О. Росоха, О. С. Скрипник, П. А. Білим; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2021. – 71 с.
19. Варивода К. С., Горденко С. І. Цивільний захист : підручник. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2020. 596 с.
20. Алгоритми надання невідкладної допомоги у критичних станах : навч. посіб. / І. І. Тітов, О. В. Волошинський, Л. В. Глушко, О. І. Дацюк. Вінниця : Нова книга, 2010. 292 с.
21. Безпека людини у сучасних умовах : монографія / В. В. Березуцький та ін. Харків : ФОП Мезіна В. В., 2018. 208 с.
22. Безпека у надзвичайних ситуаціях. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Основні положення : ДСТУ 5058:2008. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 15 с.
23. Горденко С. І. Охорона праці в галузі. Цивільний захист : навч. метод. посіб. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2016. 146 с.
24. Домедична допомога : навчальний посібник з курсу «Медицина надзвичайних ситуацій» / К. О. Вандер, І. О. Толкунов, А. В. Ромін. Харків : НУЦЗУ, 2015. 457 с.
25. Запорожець О. І., Михайлюк В. О., Халмурадов Б. Д. Цивільний захист : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 264 с.
26. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Організація управління в НС : посіб. / За заг. ред. В. М. Антонця. Київ : Купріянова, 2007. Т. 2. 307 с.

Інформаційні ресурси

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України www.president.gov.ua/.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua> .
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
4. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com.
5. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
6. Пошукова Інтернет система <http://www.Google.com.ua/>.